

Валерій Бабіч, Інна Горпинченко,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ (1989–2025 рр.)

Вступ. Польща та Литва мають багатовікову історію культурних взаємин, яка формувалася в періоди як політичної єдності, так і в часи конфліктів. Вступ країн до Європейського Союзу відкрив нову сторінку в історії польсько-литовських культурних контактів. Європейська інтеграція надала чіткі механізми для подальшого розвитку співпраці, а також сприяла формуванню європейської культурної ідентичності.

Глобалізаційні процеси призвели до нових викликів для країн Центрально-Східної Європи. Особливо актуальним виявилось збереження самоідентифікації в суспільствах з багатшаровою історичною пам'яттю та етнічним різноманіттям. Проживання різних народів в межах однієї держави є джерелом взаємозбагачення культур та конкуренції.

З відновленням незалежності Польщі та Литви їхня культурна траєкторія розвитку постійно змінювалася. Висвітлення розвитку двосторонніх відносин в культурній площині є центральною темою статті.

Аналіз публікацій. В сучасних наукових дослідженнях польсько-литовське культурне співробітництво найчастіше розглядається під призмою проблематики національних меншин. У загальних працях ця проблематика представлена в контексті міждержавних відносин та культурної дипломатії. Українська дослідниця Тетяна Голдак-Горбачевська та польський історик Войцех Томаш Модзелевський підкреслюють роль польської меншини в Литві як одного з ключових чинників у формуванні міждержавних відносин в посткомуністичну добу. Їхні праці роблять акцент на питаннях мовної та освітньої політики, які значною мірою визначали двосторонній діалог та суспільні настрої.

З моменту вступу Польщі та Литви до Європейського Союзу сформувався окремий напрям досліджень, який фокусується на впливі євроінтеграції на культурний діалог між двома країнами. До євроінтеграційного напрямку належать праці Даріуша Гурецького, Марека Барівнського та Катаржини Лесевської-Наперали, у яких розглядаються механізми європейських програм, інституційні можливості співпраці та трансформація культурних практик у контексті інтеграційних процесів.

Окремі сюжетні дослідження концентруються на конкретних прикладах регіонального співробітництва, які ілюструють практичну реалізацію міжкультурної співпраці. Прикладним дослідженням виступає праця польської науковиці Йоанни Куровської-Пиш та литовського історика Андрюса Пуксаса «Національні меншини та організація тран-

скордонної культурної співпраці: досвід польсько-литовського прикордоння» («National Minorities and Organizing Cross-border Cultural Cooperation: Evidence from the Polish-Lithuanian Borderland»). В цій роботі автори обґрунтовують, що прикордонні території відзначаються відносно слабким тягарем історичних конфліктів, що створює сприятливі умови для розвитку транскордонного культурного діалогу.

У підсумку, сучасна історіографія представлена дослідженнями із загальнотеоретичними підходами, орієнтованими на вплив євроінтеграції та прикладними дослідженнями. Водночас помітна потреба в подальшому розвитку методологічної бази, що дозволить глибше осмислити динаміку польсько-литовської культурної співпраці в контексті геополітичних змін.

Мета статті — на основі джерел та літератури відтворити етнокультурний аспект польсько-литовського співробітництва в посткомуністичну добу.

У період від 1989 по 2025 рік польсько-литовські відносини зазнали суттєвих трансформацій, які відобразилися в політичному, культурному та соціальному вимірах. У зв'язку з цим у статті запропоновано авторську періодизацію розвитку двосторонніх відносин.

Перший етап (1989–2004) характеризується переходом від радянсько-соціалістичної доктрини до процесів демократизації та поступової євроінтеграції. Кульмінаційним моментом цього періоду стало одночасне набуття Польщею та Литвою членства в Європейському Союзі у 2004 році. На початку 1990-х років двосторонні відносини відзначалися певною напругою, зумовленою питаннями національних меншин та територіальної ідентичності. Важливим кроком стало підписання Договору про добросусідську співпрацю у 1994 році, що призвело до нормалізації відносин між державами. До кінця XX століття спостерігається пом'якшення конфліктних тенденцій та встановлення конструктивного діалогу.

Другий етап (2004–2014) охоплює перше десятиліття спільного членства у ЄС. Цей період відзначається посиленою міжкультурною співпрацею: впровадження європейських культурних програм, розвиток освітніх та молодіжних обмінів, а також посилення інституційних контактів. Водночас у 2010–2011 рр. на цьому етапі спостерігалась криза, пов'язана з польською меншиною у Литві. Мовна та освітня політика спричинила напруження у двосторонніх відносинах, яке тривало до 2014 року. Початок російсько-української війни став каталізатором до переосмислення підходів до міждержавної співпраці й політики щодо меншини.

Третій етап (2014–2025), характеризується поступовим зняттям напруженості та поглибленням співпраці. Спільні реакції на регіональні виклики, зокрема міграційну кризу на білоруському кордоні у 2021 році, підтвердили стабільність і стратегічну взаємодію між Польщею та Литвою, закріпивши тенденцію до поглиблення двостороннього діалогу.

Виклад основного матеріалу. Історія польсько-литовських культурних зв'язків розпочинається в Ранньомодерний період з виникненням Речі Посполитої. З утворенням єдиної держави починається процес культурного обміну, польська культура в Литві посідає панівні позиції. Однак, протягом історії Речі Посполитої не траплялися випадки, коли одна культура починала агресивно витісняти іншу. Саме такий мирний формат співіснування заклав основу для формування польсько-литовського культурного діалогу.

У XIX ст. з втратою власної незалежності інтелектуали з Польщі та Литви разом боролися проти російської асиміляції. Після Першої світової війни у відносинах поляків та литовців виник перший гострий конфлікт. Два народи заради розбудови національних держав почали збройне протистояння. Сувальські землі, серцевина литовського відродження, назавжди залишилася у складі Польщі. Захоплення поляками Вільнюса могло стати невідворотним моментом в історії польсько-литовських відносин, але остаточну крапку в цій ситуації поставила Друга світова війна.

Найбільше литовців у Польщі проживає в Підляському воєводстві, зокрема в гміні Пуньск, де литовська культура має коріння ще з XV ст. В 1956 році в Пуньську було відкрито

Будинок литовської культури. Завдяки його діяльності у Пунську регулярно організовуються виступи професійних артистів та гуртів з Литви, що перетворило гміну на осередок культурного діалогу та туристичної привабливості⁷⁴¹.

Кількість поляків у Литві значно перевищує чисельність литовської меншини в Польщі. Це пояснюється як історичною тяглістю корінного польського населення, так і з політикою Другої Речі Посполитої щодо заселення новоприєднаних територій.

Одним із перших проявів міжнаціональної напруги в новітній історії між двома народами — польським і литовським стало протистояння, яке виникло в часи пізньої радянської доби. У контексті політики перебудови Горбачова поневолені народи Радянського Союзу активізували процеси національного самовизначення та розбудови нових державних інституцій.

На авансцену литовського політичного життя вийшов рух Саюдіс, який швидко здобув широку підтримку населення. Саюдіс лобіював утвердження литовської мови як державної та виступав за литуанізацію⁷⁴² ЛРСР.

На той час у східній частині Литви проживала чисельна польська меншина. Поляки, спираючись на чинне радянське законодавство, прагнули до створення власної культурної автономії в межах республіки. Проте прагнення польської меншини були сприйняті Саюдісом, як потенційна загроза територіальній цілісності Литви. У відповідь на визнання литовської мови єдиною державною, польські муніципальні органи Вільнюського, Шальчинінкського, Тракайського та Швянченінського районів ухвалили постанову, яка передбачала надання рівного статусу польській, литовській та російській мовам у межах адміністративних територій⁷⁴³.

У період з 1989 по 1991 рік політичні процеси в Литві набули динамічного характеру. Кульмінацією міжетнічної кризи стало проголошення Польського національного-територіального краю. Ця ініціатива була сприйнята литовською владою як загроза територіальній цілісності держави, що призвело до придушення польських виступів, які трактувалися правлячою силою як сепаратистські дії.

Події, які розгорталися в східних регіонах викликали занепокоєння з боку литовського уряду. У цьому контексті на початку 90-х рр. XX ст. антипольська риторика набула популярності як серед широких верств населення, так і в політичному дискурсі, де її використовували як елемент формування націєтворчого міфу. Антипольські настрої настільки глибоко вкорінилися в литовське суспільство, що в одному з опитувань школярі назвали Люблінську унію найганебнішою подією в литовській історії⁷⁴⁴.

У період інтенсивних політичних трансформацій в Польщі та Литві одночасно відбувалися важливі інституційні зрушення у сфері визнання та захисту прав національних меншин. У Польщі інтелектуальні кола, зокрема, Єжи Гедройць, наголошували на необхідності налагодження добросусідських відносин з Україною, Білоруссю та Литвою. Тобто з тими країнами, з якими у Польщі були історично складні відносини⁷⁴⁵.

Паралельно в правовій площині відбувалися конкретні кроки на користь інституційного закріплення прав меншин. Конституція Литовської Республіки 1992 року (стаття 37 та 45) гарантувала національним меншинам право на розвиток культури, самоврядування в окремих питаннях та державну підтримку⁷⁴⁶. Конституція Республіки Польщі 1997 року

⁷⁴¹ Kurowska Pysz J., Puksas A. The national minority as a driver of cultural cross-border cooperation and local development: Evidence from the Polish-Lithuanian borderland. 2021. s.8.

⁷⁴² Литуанізація — це процес поширення литовської мови, культури, традицій та ідентичності серед населення, яке проживає на території Литви або має історичні зв'язки з нею.

⁷⁴³ Agnieszka Małgorzata Kastory. Utworzenie polskiego okręgu autonomicznego na Litwie w debatach senatu Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989—1991. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2017. S. 83.

⁷⁴⁴ Тімоті С. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь. ; пер. з англ.: А. Котенко, О. Надтока. Київ: Дух і Літера, 2012. 131 с.

⁷⁴⁵ Гедимінас К, Станкевич Б. Місце Польщі у зовнішній політиці Литви. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною 450 років після Люблінської унії*. Київ: Ніка-Центр, 2020. С. 66.

⁷⁴⁶ The Constitution of the Republic of Lithuania. *Constitutional court of the Republic of Lithuania*. 25 October 1992. URL: <https://lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-constitution/192> (дата звернення: 10.11.2025)

(стаття 35) закріпила право меншин на підтримку та розвиток культурної самобутності, створення власних освітніх, культурних та релігійних установ⁷⁴⁷.

Ці конституційні норми свідчили про поступове формування правової бази, яка мала пом'якшити міжетнічну напругу і створити механізми захисту культурних прав. Додатковим сигналом політичної волі до нормалізації відносин стало підписання 26 квітня 1994 року Договору про дружні стосунки та добросусідську співпрацю між президентами Литви та Польщі, що закріпило прагнення обох держав шукати партнерства замість конфронтації⁷⁴⁸.

Однією з пріоритетних форм польсько-литовського співробітництва у сфері культури є молодіжні обміни. Ця ініціатива бере свій початок ще з 1997 року, коли між двома країнами було налагоджено дипломатичну комунікацію, проте все ще зберігалася напружена атмосфера. У цьому контексті рішення політичного керівництва Польщі та Литви підтримати молодіжні обміни видається стратегічно виваженим.

Як приклад можна згадати франко-німецький досвід після Другої світової війни, коли саме завдяки молодому поколінню, не обтяженому історичним минулим, було надано поштовх нормалізації двосторонніх відносин. Інвестиції в молодь і культуру мають не лише миттєвий ефект пом'якшення напруги. Вони також впливають на довіру, ідентичність та готовність до співпраці між країнами, що робить їх ключовим інструментом у процесі нормалізації та консолідації двосторонніх відносин.

Прагнення обох країн до євроінтеграції передбачало введення стандартів Європейського Союзу, в тому числі й в захисті етнічних меншин. У 2003 році Європейська комісія за демократію через право, більш відома як Венеціанська комісія, оприлюднила проект змін литовського законодавства про національні меншини. Документ передбачав право послуговуватись рідною мовою в освіті, в адміністративних установах та в публічному просторі. Одним із важливих доповнень став дозвіл на розміщення двомовних написів у районах компактного проживання меншин⁷⁴⁹.

Литву та Польщу в цей період об'єднувало бажання повернутися до Європи та вступити в Європейський Союз. Примітно, що ці дві країни разом увійшли до складу ЄС в 2004 році. З цього часу розпочинається новий етап польсько-литовського співробітництва. Зі вступом Польщі та Литви до Європейського Союзу у 2004 році на території обох держав почали активно впроваджувати європейські культурні програми. Важливими орієнтирами для розуміння еволюції польсько-литовської культурної співпраці є Фаруська Конвенція про цінність культурної спадщини для суспільства, в якій підкреслюється внесок громадянського суспільства в розвиток культурної спадщини. Також важливим документом є Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення різноманітності форм культурного самовираження. Вона гарантує право кожного громадянина на участь в культурному житті країни та важливість локальних ініціатив.

Вищезазначені конвенції мають рекомендаційний характер. В практичному вимірі європейські принципи відображені в таких програмах як Culture Programme 2007 — 2013, яка підтримувала транскордонні мистецькі проекти, а також Europe for Citizens, яка спрямована на формування європейської культурної ідентичності через громадську активність. Завдяки цим інструментам в Польщі та Литві було закладено фундамент європейської культурної ідентичності, що сприяло започаткуванню нового етапу в історії польсько-литовського культурних відносин.

Євроінтеграція суттєво сприяла подальшому розвитку молодіжного співробітництва. Молодь обох країн отримала доступ до європейських грантів і програм, які сприяли академічній мобільності, міжкультурному діалогу та формуванню спільних цінностей.

⁷⁴⁷ Zapisy z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej*. 1997. URL: <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/zapisy-z-konstytucji-rzeczypospolitej-polskiej> (дата звернення: 10.11.2025)

⁷⁴⁸ Wojciech Tomasz Modzelewski. Dwie dekadystosunków PolskizLitwą — wymiar polityczny. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*. 2012. S. 290.

⁷⁴⁹ Draft law on amendments to the law on national minorities in Lithuania. *European commission for democracy through law (Venice commission)*. 25 February 2003. № 237/2003. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL\(2003\)013-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2003)013-e) (дата звернення: 10.11.2025)

Важливим етапом у розвитку польсько-литовської співпраці стало підписання 1 червня 2007 року Угоди про Польсько-литовський фонд молоді. Основна мета фонду полягає в сприянні взаємному зближенню, виявленню спільного коріння, а також в подоланні упереджень і стереотипів у сприйнятті спільної історії та сучасних реалій. За період з 2007 по 2022 рік фонд профінансував 1502 заявки, охопивши понад п'ять тисяч учасників⁷⁵⁰.

Першим гострим протистоянням в сучасній історії польсько-литовських відносин прийнято вважати відхилення литовським Сеймом законопроекту про написання польських прізвищ відповідно до польської орфографії. Символічним стало те, що це рішення було ухвалено в день візиту президента Польщі Леха Качинського до Вільнюса в 2010 році. В 2011 році новим витком напруги стало збільшення кількості годин викладання литовською мовою в школах національних меншин⁷⁵¹. На думку литовських політиків, це мало сприяти інтеграції польської громади до литовського суспільства. Проте поляки мали протилежну думку та розцінили такий крок як спробу асиміляції.

Після страйків польських вчителів перші особи Польщі висловили своє невдоволення політикою Литви. Європейський Союз оперативно відреагував: Суд ЄС у Люксембурзі постановив, що практика Литви щодо написання польських імен у документах не суперечить законодавству ЄС⁷⁵². Частково це зняло напругу, проте повністю не вирішило проблему.

Паралельно з цим активно функціонує програма Erasmus+, яка демонструє високі показники. Лише за період 2014–2020 років нею скористалися понад 8 тисяч польських і литовських учасників⁷⁵³. Ці дані перш за все свідчать про ефективність європейських механізмів підтримки міжкультурного обміну, а також про їхній підвищений запит в порівнянні з регіональними програмами.

З 2014 року простежується поступова нормалізація польсько-литовського діалогу. Однією з причин цього стала відставка міністра закордонних справ Польщі Радослава Сікорського, який у 2008–2014 рік просував антилитовські наративи та активно критикував політику Литви стосовно польської меншини⁷⁵⁴.

Ще одним чинником стало вторгнення Росії в Україну в 2014 році під приводом захисту російськомовного населення. Цей прецедент змусив литовський уряд переосмислити внутрішню політику щодо меншин, аби уникнути подібних сценаріїв. Результатом цієї політики став дозвіл на трансляцію польських телеканалів у Литві в 2018 році. Це відкрило новий етап в розвитку польсько-литовського культурного партнерства.

Співпраця між Польщею та Литвою в галузі освіти та науки завжди залишалася стабільною та ефективною. Вступ країн до ЄС, а також російська загроза спонукали дві держави до поглибленої взаємодії, в тому числі й у науковій сфері. У 2016 році між литовською Науковою радою та польським Національним центром науки було підписано угоду. Результатом стало створення першої спільної програми у 2017 році. Вона була спрямована на фінансування спільних наукових досліджень та розвиток двосторонньої наукової співпраці⁷⁵⁵.

У 2018 році було реалізовано транскордонний проект «Якби руки могли говорити». Провідним польським партнером був Будинок литовської культури в Пуньску, а литовським партнером — Центр культури та комунікації в Алітусі. Проект продемонстрував по-

⁷⁵⁰ Osińska V., Nosek K., Iwańska-Cieślak B. Współpraca naukowa Polski i Litwy. Odzworowanie w bibliograficznych bazach danych i realia prawne. *Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy*. Wilno, 2023. T. 23A. s. 124–125.

⁷⁵¹ Голдак-Горбачевська Т. «Польсько-литовський діалог кінця XX- початку XXI століття: виклики польської меншини». *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. Львів, 2024. Випуск 17. С. 263.

⁷⁵² Discussing the future of EU and Lithuanian-Polish relations. *The Baltic Times*, 2016. URL: <https://www.lnb.lt/en/news/1732-discussing-the-future-of-eu-andlithuanian-polish-relations> (дата звернення: 10.11.2025)

⁷⁵³ Ibid

⁷⁵⁴ Ibid

⁷⁵⁵ Гедимінас К., Станкевич Б. Місце Польщі у зовнішній політиці Литви. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною 450 років після Люблінської унії*. Київ: Ніка-Центр, 2020. С. 77.

зитивний вплив культурної діяльності на соціальні та політичні відносини в прикордонній зоні, а відповідно на двосторонні відносини Польщі та Литви. Результати були позитивно оцінені як представниками литовської меншини в Пуньску, так і іншим населенням регіону. Польська спільнота не відчувала себе маргіналізованою через високу активність литовської меншини, що свідчить про інтеграційний характер культурних ініціатив⁷⁵⁶. Таким чином, приклад Пунська демонструє позитивні наслідки транскордонної культурної співпраці як для збереження ідентичності національних меншин, так і для поглиблення міждержавної культурної співпраці. Отже, системна підтримка транскордонних культурних ініціатив сприяє збереженню культурної самобутності меншин і формує довіру між громадами, що, у свою чергу, підсилює стійкість і якість двосторонніх відносин.

Однією з ключових форм популяризації польської культури закордоном є діяльність польських інститутів, які функціонують як представництва Міністерства закордонних справ Республіки Польщі. Їхня місія полягає у налагодженні міжкультурного діалогу з країнами перебування поляків, поширенні знань про польську історію та культуру. Інститути виступають осередками вивчення польської мови, активно співпрацюють із місцевими культурними установами, науковими центрами та засобами масової інформації⁷⁵⁷. Таким чином, відбувається інтеграція у культурний простір тих країн, де вони функціонують.

Попри те, що польський інститут у Вільнюсі розпочав свою діяльність ще у 1996 році, саме після 2014 року його роль у зближенні Польщі та Литви значно посилилася. Показовим прикладом стала виставка 2020 року, присвячена паломництву Івана Павла II до Литви в 1993 році⁷⁵⁸. Постать Папи Римського Івана Павла II є знаковою як для Польщі, так і для Литви. Сама виставка стала символом духовної єдності двох католицьких народів. Ця подія ілюструє те, як спільні релігійно-культурні пам'ятки можуть виступати каталізатором духовної єдності та зміцнення міждержавних культурних зв'язків, одночасно підсилюючи відчуття спільної ідентичності серед громадян двох держав.

У 2020 році у Вільнюсі за сприяння Польського інституту відбулася конференція «Початки радянології: Східноєвропейський науково-дослідний інститут у Вільнюсі (1930-1939), Ідеї — Люди — Спадщина». Патронат над заходом здійснили прем'єр-міністри Литви та Польщі. В конференції взяли участь видатні вчені з обох країн⁷⁵⁹. Актуальність конференції полягала не тільки у відновленні пам'яті про наукову спадщину міжвоєнного періоду. Сучасна російська історична наука намагається усіма силами реабілітувати радянське минуле. Конференція, присвячена історії радянології є нагадуванням про необхідність критичного аналізу історії тоталітарних режимів та їхнього впливу в сучасному світі.

У 2021 році обидві держави відзначили 230-ту річницю прийняття Конституції 3 травня. Ця подія була відзначена на різних рівнях: від культурних заходів до наукових конференцій, які відбулися під почесним патронатом президентів Литви — Гітанаса Науседи та Польщі — Анджея Дуди⁷⁶⁰.

У 2021 році Польща та Литва зіштовхнулися з новим викликом гуманітарного характеру. До Білорусі почали масово прибувати мігранти із країн Західної Азії. Вони розглядали Білорусь як транзитну територію, через яку вони зможуть потрапити до Євросоюзу. Проте для Польщі, Литви та Латвії дії білоруської влади була провокацією, спрямованою на

⁷⁵⁶ Ibid s. 9-10.

⁷⁵⁷ Instytut Polski w Kijowie. *Польський інститут у Києві*. URL: <https://instytutpolski.pl/kyiv> (дата звернення: 10.11.2025)

⁷⁵⁸ Polscy orędownicy wolności. *Instytut Polski w Wilnie*, 2020. URL: <https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/2020/05/25/polscy-oredownicy-wolnosci/> (дата звернення: 10.11.2025)

⁷⁵⁹ Początki sowietologii: Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie. *Instytut Polski w Wilnie*, 2020. URL: <https://https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/2020/01/22/poczatki-sowietologii-instytut-naukowo-badawczy-europy-wschodniej-w-wilnie/> (дата звернення: 10.11.2025)

⁷⁶⁰ Konstytucja 3 Maja 1791 r. Geneza. Treść. Znaczenie. *Instytut Polski w Wilnie*, 2021. URL: <https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/2021/10/05/konstytucja-3-maja-1791-r-geneza-tresc-znaczenie/> (дата звернення: 10.11.2025)

дестабілізацію ЄС. Найбільша кількість мігрантів припала на польсько-білоруській кордон, що викликало гострі дискусії всередині польського суспільства.

Ця ситуація стала поштовхом до посилення польсько-литовської співпраці. 17 вересня 2021 року прем'єр-міністри обох держав провели зустріч, в підсумку якої було підтверджено намір поглиблювати співпрацю не лише у сфері безпеки, а й у культурній та гуманітарній площині. Прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький наголосив, що білоруська криза та взаємна солідарність ще більше зміцнили двосторонні відносини. Він також підкреслив, що ця ситуація є слушним моментом для впровадження змін, спрямованих на покращення якості освіти для студентів польської меншини в Литві та врегулювання прав польської меншини⁷⁶¹.

У 2023 році Польський інститут національної пам'яті спільно з Польським інститутом у Вільнюсі організували виставку «Пакт злочинців», присвячену 83-ї річниці підписання пакту Молотова — Ріббентропа. Організатори наголошували на історичній несправедливості: нацистські діячі отримали покарання за свої вчинки, в той час, як на злочини радянської влади не звернули належної уваги, й навіть зараз дії Радянського Союзу не піддають ревізії⁷⁶². У цьому контексті виставка продемонструвала спадковість між сучасною політикою Кремля та політикою Радянського Союзу. Експозиція здобула популярність й була представлена в найбільших містах Литви, таких як Вільно, Каунас, Шяуляй, Панявежіс та інші.

Таким чином, діяльність Польського інституту у Вільнюсі стала важливим чинником поширення польської культури серед литовського суспільства, що не тільки сприяло формуванню позитивного образу Польщі, а й зміцнювало міждержавний діалог та взаємну довіру.

Висновки. Таким чином, польсько-литовські відносини у посткомуністичний період розвивалися нерівномірно, поєднуючи етапи зближення та конфронтації. Важливою передумовою сучасного діалогу стала історичне співжиття двох народів у складі Речі Посполитої, де культурна взаємодія відбувалась без агресивної асиміляції. Саме цей досвід заклав основу для формування традиції культурного діалогу, яка збереглася й у сучасній історії.

З 1991 року польсько-литовські відносини мали напружений характер: прагнення польської меншини до автономії викликало зростання антипольських настроїв у литовському суспільстві. Лише завдяки зусиллям політичних еліт обох держав вдалося врегулювати ситуацію та закласти основу для подальшого діалогу. Відтоді польська меншина в Литві перебувала та перебуває у фокусі суспільної та політичної уваги, залишаючись важливим чинником двосторонніх відносин.

Євроінтеграційні прагнення сприяли поступовому зближенню двох держав. Після вступу до ЄС громадяни Польщі отримали можливість вільно подорожувати до Литви, а литовці — до Польщі. Важливу роль у цьому процесі відіграли європейські культурно-освітні програми та молодіжні обміни, які закріплювали та розширювали культурне співробітництво. Водночас у 2010–2011 роках польсько-литовські відносини пережили найбільшу кризу від часу відновлення незалежності. Політика литуанізації польських шкіл спричинила погіршення дипломатичних контактів.

Події 2014 року стали викликом не лише для України, але й для усього регіону. Литва та Польща, пам'ятаючи історичний досвід, активізували співпрацю в критично важливих сферах, включно з культурою. Литва відмовилася від попередньої політики та налагодила контакт з польською меншиною. Польська культура набула нового звучання у великих литовських містах, тоді як литовська культура розвивалася в прикордонних регіонах

⁷⁶¹ Prime Minister Mateusz Morawiecki: we will strive to deepen the Polish-Lithuanian cooperation. The Chancellery of the Prime Minister Republic of Poland, 2021. URL: <https://www.gov.pl/web/primeminister/prime-minister-mateusz-morawiecki-we-will-strive-to-deepen-the-polish-lithuanian-cooperation> (дата звернення: 10.11.2025)

⁷⁶² Wystawa „Pakt zbrodniarzy”. Instytut Polski w Wilnie, 2023. URL: <https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/2023/03/03/wystawa-pakt-zbrodniarzy/> (дата звернення: 10.11.2025)

Польщі. Науковці обох країн брали участь у спільних конференціях, а на державному рівні відзначалися важливі для обох народів події, зокрема річниця Конституції 3 травня.

Міграційна криза на білоруському кордоні та вторгнення Росії в Україну лише посилили двостороннє культурне партнерство. Протягом усієї новітньої історії Польща та Литва загалом переживали процеси взаємопроникнення та взаємозбагачення, що формувало фундамент для подальшого співробітництва в галузі культури.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Казенас Г., Станкевич Б. Місце Польщі у зовнішній політиці Литви. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною 450 років після Люблінської унії* / ред.: Т. Стемпневський, Б. Сурмач; пер. О. Семенюк. Київ: Ніка-Центр, 2020. С. 65–79.
2. Голдак-Горбачевська Т. «Польсько-литовський діалог кінця XX- початку XXI століття: виклики польської меншини». Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Львів, 2024. Випуск 17.
3. Тімоті С. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь. ; пер. з англ.: А. Котенко, О. Надтока. Київ: Дух і Літера, 2012. 131 с.
4. Agnieszka Małgorzata Kastory. Utworzenie polskiego okręgu autonomicznego na Litwie w debatach senatu Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989–1991. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2017.
5. Discussing the future of EU and Lithuanian-Polish relations. *The Baltic Times*, 2016. URL: <https://www.lnb.lt/en/news/1732-discussing-the-future-of-eu-andlithuanian-polish-relations> (дата звернення: 10.11.2025)
6. Kurowska Pysz J., Puksas A. The National Minority as a Driver of Cultural Cross-Border Cooperation and Local Development:Evidence from the Polish–Lithuanian Borderland. *ENTAN*. URL: <https://entan.org/entan-activity/the-national-minority-as-a-driver-of-cultural-cross-border-cooperation-and-local-development-evidence-from-the-polish-lithuanian-borderland/> (дата звернення: 05.12.2025).
7. Osińska V., Nosek K., Iwańska-Cieślik B. Współpraca naukowa Polski i Litwy. Odzworowanie w bibliograficznych bazach danych i realia prawne. *Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy*. Wilno, 2023. T. 23 : A.
8. Wojciech Tomasz Modzelewski. Dwie dekady stosunków Polski z Litwą — wymiar polityczny. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*. 2012.
9. Draft law on amendments to the law on national minorities in Lithuania. European commission for democracy through law (Venice commission). 25 February 2003.№237/2003. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL\(2003\)013-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2003)013-e) (дата звернення: 10.11.2025)
10. Instytut Polski w Kijowie. Польський інститут у Києві. URL: <https://instytutpolski.pl/kyiv> (дата звернення: 10.11.2025)
11. Konstytucja 3 Maja 1791 r. Geneza. Treść. Znaczenie. Instytut Polski w Wilnie, 2021. URL: <https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/2021/10/05/konstytucja-3-maja-1791-r-geneza-tresc-znaczenie/> (дата звернення: 10.11.2025)
12. Początki sowietologii: Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie. Instytut Polski w Wilnie, 2020. URL: <https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/2020/01/22/poczatki-sowietologii-instytut-naukowo-badawczy-europy-wschodniej-w-wilnie/> (дата звернення: 10.11.2025)
13. Polscy orędownicy wolności. Instytut Polski w Wilnie, 2020. URL: <https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/2020/05/25/polscy-oredownicy-wolnosci/> (дата звернення: 10.11.2025)
14. Prime Minister Mateusz Morawiecki: we will strive to deepen the Polish-Lithuanian cooperation. The Chancellery of the Prime Minister Republic of Poland, 2021. URL: <https://www.gov.pl/web/primeminister/prime-minister-mateusz-morawiecki-we-will-strive-to-deepen-the-polish-lithuanian-cooperation> (дата звернення: 10.11.2025)
15. The Constitution of the Republic of Lithuania. Constitutional court of the Republic of Lithuania. 25 October 1992. URL: <https://lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-constitution/192> (дата звернення: 10.11.2025)
16. Zapisy z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. 1997. URL: <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/zapisy-z-konstytucji-rzeczypospolitej-polskiej> (дата звернення: 10.11.2025).